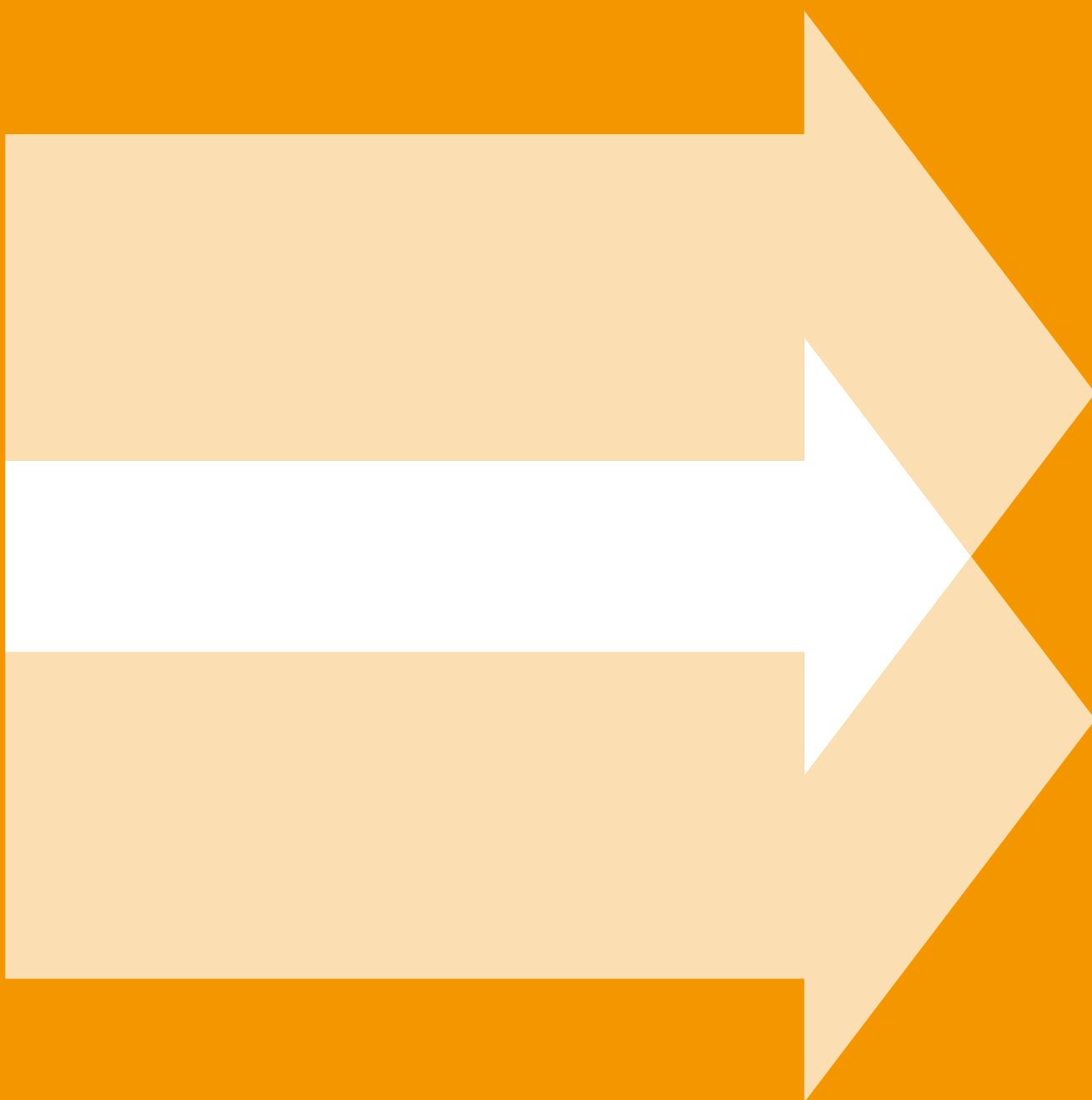

Ungas inträde på arbetsmarknaden

Goda exempel

ARBETSMATERIAL 2:2012

Ungas inträde på arbetsmarknaden

ARBETSMATERIAL 2:2012

Tillväxt, miljö och regionplanering, TMR, ansvarar för regionplanering och regionala utvecklingsfrågor i Stockholms län. TMR arbetar på uppdrag av landstingsstyrelsen och tillhör Stockholms läns landsting (SLL). Vi bidrar till Stockholmsregionens utveckling genom en utvecklingsplanering som grundas på kvalificerat underlag och analys. Genom samverkan och kommunikation bidrar vi till att regionens aktörer når en gemensam syn på regionens utveckling. Vi ger förutsättningar och tar initiativ för att visioner, mål, strategier och åtaganden i den Regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUF) ska bli verklighet.

Vi bevakar systematiskt utvecklingen i regionen och omvärlden. I TMR:s rapportserie presenteras kunskapsunderlag, analyser, scenarion, kartläggningar, utvärderingar, statistik och rekommendationer för regionens utveckling. De flesta rapporter är framtagna av forskare, utredare, analytiker och konsulter på uppdrag av TMR. På www.tmr.sll.se/publikationer finns möjligheter att ladda hem digitala versioner, beställa eller prenumerera på våra rapporter.

Citera gärna innehållet i rapporten men uppgi alltid källan. Även kopiering av sidor i rapporten är tillåtet förutsatt att källan anges och att spridning inte sker i kommersiellt syfte. Återgivning av bilder, foto, figurer och tabeller (digitalt eller analogt) är inte tillåtet utan särskilt medgivande.

TMR är i likhet med Stockholms läns landstings samtliga förvaltningar miljöcertifierade enligt ISO 14001 och jobbar med ständiga förbättringar i ett särskilt Miljöprogram, femte steget. SLL:s upphandlade konsulter möter särskilt ställda miljökrav. Denna trycksak är tryckt enligt SLL:s miljökrav.

SLL Tillväxt, miljö och regionplanering

Box 22550, 104 22 Stockholm
Besök Västgötagatan 2
Tfn 08-737 25 00, Fax 08-737 25 66
info@tmr.sll.se, www.tmr.sll.se

Författare: Nina Andersson Brynja, Hemming Lindell och Cecilia Wemming, Gullers Grupp.

RTN LS 1103-0303
ISSN 1654-885x

Förord

Arbetet för att skapa ytterligare insikter och förståelse för storstadsregionernas särskilda förutsättningar sker tillsammans med i första hand Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) och Region Skåne samt i samverkan med andra aktörer i vår egen region. Arbetet inleddes under 2010 och har inledningsvis koncentrerats till tre områden som bedöms särskilt relevanta för storstadsregionernas utveckling: (I) Ungas inträde på arbetsmarknaden, (II) Infrastrukturens planering och finansiering samt (III) Bostadsbyggandets villkor. Arbetet har hittills haft fokus på dessa tre områden, men för kommande år kan även andra frågor aktualiseras. De tre storstadsregionerna har haft ansvar för var sitt område, där vi i Stockholmsregionen haft ansvar för området Ungas inträde på arbetsmarknaden.

TMR (Tillväxt, miljö och regionplanering) har på egen hand arbetat vidare med frågan om ungas inträde på arbetsmarknaden. Den här rapporten handlar om goda exempel på hur ungas inträde på arbetsmarknaden kan underlättas. Syftet har varit att visa på vägar framåt hur man praktiskt kan arbeta. TMR hoppas också att rapporten kan vara ett inspel i en fortsatt diskussion till vilken roll den regionala nivån kan spela.

Stockholm april 2012

Margareta Nitz Sköldborg
Regionplanerare, ekonomisk utveckling

Innehåll

Förord	5
1. Ungas inträde på arbetsmarknaden	8
2. Ungas arbetslöshet	9
2.1 Ett senare inträde kan få bestående konsekvenser	10
2.2 Kommunala informationsansvaret	11
3. Tillvägagångssätt	14
4. Områden	16
4.1 Matchning och vägledning	16
Case: Spången, Södertälje.	17
4.2 Utbildning	20
Case: Arenan, Västerås	21
4.3 Praktik	23
Case: Andra chansen, Uppsala	25
4.4 Motivationshöjande insatser	28
Case: "Unga in", Stockholm	29
5. Ungas inträde på arbetsmarknaden – en framtidsfråga	32
5.1 EU 2020 sätter in ungas utbildning i ett tillväxksammanhang	32
5.2 Jobbgaranti och sänkta avgifter – Regeringens insatser för unga på arbetsmarknaden	33
5.3 Ungdomsstyrelsen stöttar kommunerna	34
5.4 SKL satsar på "Unga till Arbete"	35
5.5 Osäkra övergångar	36
6. Analys	37
6.1 Tendenser	39
6.2 Vilken roll kan den regionala nivån spela?	40
Referenslista	42
Intervjuer	44

1. Ungas inträde på arbetsmarknaden

Den här rapporten handlar om ungas inträde på arbetsmarknaden. Rapporten syftar till att ge en översiktlig bild av problem kopplade till ungas inträde på arbetsmarknaden men framför allt visa på vägar framåt. Först görs en kort genomgång av ungas arbetslöshet och hur den här rapporten genomförts. Därefter belyser fyra case inom de vanligast förekommande projektområdena hur man praktiskt kan arbeta för att underlätta ungas inträde på arbetsmarknaden. Sedan behandlas de centrala aktörernas arbete med tonvikt på vad de planerar för 2012. Avslutningsvis dras ett antal slutsatser utifrån den litteratur och de intervjuer som ligger till grund för rapporten och där frågan om den regionala nivåns roll ges särskild uppmärksamhet. Förhoppningen är att rapporten ska bidra till att stärka storstadsregionerna i sitt arbete med ungas inträde på arbetsmarknaden och vara ett underlag och stöd i fortsatta diskussioner kring vilken roll den regionala nivån kan spela.

2. Ungas arbetslöshet

Att främja ungdomars inträde på arbetsmarknaden är i första hand en fråga om unga människors möjlighet till egen försörjning och ett självständigt liv. Samtidigt är ungas inträde i arbetslivet en förutsättning för ekonomisk tillväxt. Det är därför en fråga med mycket hög prioritet på den politiska agendan. Såväl den europeiska, nationella, regionala som den lokala nivån har på olika sätt signalerat att det är en framtidsfråga som man kommer att ägna mycket kraft åt de kommande åren. Sverige har en av de högsta ungdomsarbetslöshetssiffrorna i Europa och står samtidigt inför en mycket omfattande generationsväxling.

Arbetslösheten bland unga är ett allvarligt problem i hela EU. I september 2010 var 5,2 miljoner EU-medborgare under 25 år arbetslösa. Det är ungefär lika många som året innan men 1,3 miljoner fler än före finanskrisen 2008. Det motsvarar ungefär 21 % av åldersgruppen vilket är drygt dubbel så hög arbetslöshet som hos övriga befolkningen.¹ Sverige skiljer sig dessutom från andra EU-länder genom att uppvisa en relativt hög arbetslöshet bland unga trots att den totala arbetslösheten är relativt låg. Den totala arbetslösheten är i samma storleksordning som OECD:s genomsnitt medan andelen arbetslösa ungdomar är bland de högsta inom OECD.

Vem räknas då som ung? Traditionellt har ungdomsarbetslöshet mätts inom gruppen 16–24 år, vilket är SCBs definition av ungdomar. I oktober 2007 övergick SCB till att mäta arbetslösheten enligt en internationell standard utarbetad av FN-organet International Labour Organization, ILO. De två viktigaste skillnaderna i mätmetoden och redovisningen var:

- att åldersgruppen ändrades från 16–24 till 15–24
- att arbetslösa studenter räknas som arbetslösa

Den nationella ungdomspolitikerna riktar sig till målgruppen 13–25 år och ibland används 15–29 år för att fånga in unga som avslutat sina högskolestudier. Det kommunala informationsansvarets målgrupp är 16–19 år. Det finns alltså ingen entydig definition av vem som är ung. Därför kommer den här rapporten att definiera unga som 15–24 år om inget annat anges.

Att unga som studerar men också söker jobb började räknas in i arbetslöshetsstatistiken 2007 var också nytt. Det finns för- och nackdelar med ett sådant mått och inget är entydigt mer rättvisande än de andra. Å ena sidan är det många som studerar i brist på annan sysselsättning. De skulle helst vilja arbeta men eftersom de inte får något jobb så studerar de istället. Om det är rationellt ur ett individ- och samhälls-ekonomiskt perspektiv beror naturligtvis på utgångsläget. Att i lågkonjunktur utbilda sig och på så vis bättra på sina kvalifikationer kan vara bra. Men om individen

¹ "Möjligheternas generation? En rapport om ungdomsarbetslöshet", Sveriges Kommuner och Landsting, 2011

redan är tillräckligt utbildad för det arbete han eller hon söker vore det mer lönsamt om denne fick använda sin kompetens i lönearbete. Å andra sidan är de många studerande, både på gymnasial- och eftergymnasial nivå som någon gång söker ett extraarbete eller sommarjobb och det är då missvisande att se dem som arbetslösa.

Ungdomar är mer exponerade för så kallad friktionsarbetslöshet än andra åldersgrupper. Det innebär, något förenklat, att arbetslösheten inte beror på att den unge har fel kompetens utan att det ändå uppstår kortare perioder av arbetslöshet mellan olika arbeten eller sysselsättningar.² Det i sin tur beror på att unga har fler tillfälliga arbeten än andra åldersgrupper. Hur allvarlig den här typen av arbetslöshet är beror på i vilken utsträckning den riskerar att permanenteras.

Under januari 2012 var cirka 137 000 ungdomar mellan 15–24 år arbetslösa. Det är en något lägre siffra än samma månad 2011. Minskningen är dock inte statistiskt säkerställd.³

Många av de som intervjuats för den här rapporten tar upp vikten av att inte fastna i begreppsdiskussioner och mätproblematik. Även om det är viktigt att statistiken är korrekt och att det finns en förståelse för vad som diskuteras kan en allt för statistik orienterad debatt stå i vägen för lösningar och utveckling.

Oavsett vilken siffra som används råder konsensus kring att den svenska ungdomsarbetslösheten är relativt hög och att det därför är viktigt att aktivt arbeta för att få bukt med den.

2.1 Ett senare inträde kan få bestående konsekvenser

Frågan om det första inträdet på arbetsmarknaden skiljer sig från den allmänna diskussionen om arbetslöshetens problem. Den som förlorar sitt arbete har ofta värdefulla kontakter och erfarenheter som kan hjälpa honom eller henne tillbaka in i arbete. Ur potentiella arbetsgivares perspektiv kan en person som tidigare arbetat också uppfattas som ett mindre osäkert kort – någon annan har ju tidigare anställt honom eller henne. Det går också att ta reda på hur den förra arbetsgivaren uppfattade personen i fråga genom referenser. Forskning visar också att ett fördröjt arbetsmarknadsinträde kan ha långvariga negativa effekter. För individen innebär dessutom den första anställningen ett viktigt steg in i samhället, det är arbete som meriterar till merparten av socialförsäkringarna så som a-kassa och sjukpenning.

Ungas inträde på arbetsmarknaden har senarelagts, ett av skälen kan vara arbetslöshet men det finns också många andra skäl t.ex. att en högre andel deltar i eftergymnasiala studier.

Bland dem födda 1969 debuterade ca 8 % på arbetsmarknaden redan före 18 års ålder. Vid 23 års ålder har ca 80 % trätt in på arbetsmarknaden, dvs. någon gång arbetat. Motsvarande siffror för dem födda 1980 är i stort sätt 0 % vid 18 års ålder

² Ibid

³ Ekonomifakta.se <http://tinyurl.com/82dscbo>

och vid 23 års ålder har ungefär 60 % trätt in.⁴ Det är inte bara inträdet utan också etableringsåldern, när 75 % av en årskull är sysselsatt, som skjuts uppåt i åldrarna. Från att under tidigt 1990-tal legat omkring 20 år är motsvarade ålder idag närmare 30.⁵ Etableringsvägen är idag också mindre linjär än tidigare. Rörelserna fram och tillbaka mellan aktiviteter har fått en del att tala om ”jojo-etablering”.⁶

Bland arbetsmarknadsekonomer diskuteras förekomsten av bestående effekter av arbetslöshet: ökar arbetslöshet tidigt i livet risken för att vara arbetslös idag? Det finns en rad möjliga förklaringar till varför det skulle kunna vara så. För det första kan en tid utanför arbetsmarknaden göra att man förlorar eller glömmar en del av de färdigheter man hade tidigare. Det kan också vara så att man inte fortsätter att utveckla sin kompetens i samma utsträckning som de som arbetar. En andra möjlighet är att individen anpassar sina vanor och preferenser till en situation utanför arbetslivet och till att klara sig med lägre inkomster. En tredje förklaring är att arbetsgivare tolkar tidigare arbetslöshet som en signal om låg produktivitet eftersom de misstänker att personer som varit utan arbete hamnat i den situationen för att någon bedömt att de inte höll måttet.

Detta sammantaget visar tydligt på relevansen i att inrikta arbetet mot just inträdet på arbetsmarknaden.

2.2 Kommunala informationsansvaret

Att ungas senare inträde på arbetsmarknaden kan vara problematiskt är uppenbart, men det är inte ett lika stort problem för alla. För de allra flesta ungdomar är friktionsarbetslösheten förvisso problematisk när de befinner sig i den men den är övergående. För de ungdomar som befinner sig långt från arbetsmarknaden kan detta dock vara ett större problem. De som inte fullföljer gymnasieskolan löper större risk att hamna i långvarig arbetslöshet. För att fånga upp dessa ungdomar tidigt och förebygga utanförskap har kommunerna ansvar för att hålla sig informerad om deras sysselsättning i syfte att kunna erbjuda lämpliga insatser. Det kallas det kommunala informationsansvaret.

Kommunerna har under en längre tid haft ett ansvar för de ungdomar som inte går i gymnasiet eller arbetar. Detta ansvar har dock förändrats med tiden. 1986 trädde en ny skollag i kraft och i denna fanns ett uttryckligt krav på att hemkommunen hade skyldighet att hålla sig informerad om ungdomarnas sysselsättning. Ansvaret kallades det kommunala uppföljningsansvaret och omfattade unga upp till 18 år. När gymnasieskolan gjordes om 1992 togs den uttryckliga bestämmelsen bort då det var tänkt att arbetet skulle integreras i den reguljära kommunala gymnasieverksamheten. Det ledde dock till otydlighet för kommunerna kring vad de förväntades göra och olika kommuner gjorde på olika sätt. Det ledde i sin tur till att Skolverket kritiserade kommunerna för att situationen för de unga inte var likvärdig. Skolverket var

⁴ ”Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985–2003”, IFAU, 2007

⁵ ”Unga som varken arbetar eller studerar – hur många är de och vad gör de?”, Temagruppen Unga i Arbetslivet, 2011

⁶ Ibid

också kritisk till att lagstiftningen var så otydlig.⁷ Året därpå kom betänkandet från utredningen ”Unga utanför” vars huvudförslag var att återinföra det kommunala uppföljningsansvaret.⁸

Den 1 juli 2005 trädde ett nytt stycke i skollagen i kraft med benämningen ”det kommunala informationsansvaret”. Detta kvarstod i den nya skollagen som trädde i kraft 1 juli 2011.

”En hemkommun skall löpande hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta i syfte att kunna erbjuda dem lämpliga individuella åtgärder.”⁹

Den här bakgrunden kan vara viktig att känna till för att förstå varför det fortfarande finns så mycket oklarheter kring det kommunala informationsansvaret. I det material som legat till grund för den här rapporten används både begreppet ”uppföljningsansvar” och ”informationsansvar”. Då lagstiftningen använder informationsansvar som begrepp kommer det också användas konsekvent i denna rapport.

Skolverket gjorde 2011 en uppföljning av kommunernas arbete och drog slutsatsen att utvecklingen gått i positiv riktning. Det är fler kommuner som idag arbetar aktivt med informationsansvaret än vad det var 2006. Ungefär två tredjedelar av kommunerna har en handlingsplan för hur arbetet med ungdomar mellan 16–19 ska bedrivas.¹⁰ Sveriges Kommuner och Landsting genomförde 2008 en undersökning där 170 kommuner svarade på en enkät och 15 kommuner djupintervjuades om sitt arbete med informationsansvaret.¹¹ Utifrån underlaget dras bl.a. följande slutsatser:

- Insatser behövs från flera myndigheter för att ge ungdomar en förankring i arbetslivet. Det finns därför ett stort behov av att samverka med Arbetsförmedlingen, när det gäller informationsansvaret och i förhållande till jobbgarantin för ungdomar.
- Ett tydligt politiskt beslut skapar en bra förutsättning för att fullfölja ansvaret i enlighet med det kommunala uppföljningsarbetet.
- Personalens förhållningssätt är av stor betydelse om verksamheten är framgångsrik eller ej.
- På grund av målgruppens heterogenitet måste det finnas en omfattande samverkan mellan den enhet som svarar för det kommunala informationsansvaret och andra kommunala förvaltningar/enheter. Speciellt viktigt är samarbetet med Individ- och Familjeomsorgen och Arbetsmarknadsenheten.

⁷ ”Det kommunala uppföljningsansvaret – finns det?”, Skolverket, 2002

⁸ ”Unga utanför”, SOU 2003:92

⁹ Skollagen (2010:800), 29 kap. 9 §

¹⁰ Vad gör kommunerna för ungdomar som inte går i gymnasieskolan? Skolverket, Rapport 360, 2011

¹¹ ”Det kommunala uppföljningsansvaret – som kommunerna ser det”, Sveriges Kommuner och Landsting, 2008

- Hur uppföljningsansvaret ska organiseras och utföras avgörs av kommunerna.
Att uppföljningsansvaret placeras utanför gymnasieskolan rekommenderas av ett antal kommuner.

SKL kommer under året att ta fram ett metodstöd för kommunerna vilket beskrivs under rubriken "SKL satsar på "Unga i arbete" på sidan 32.

Hur man praktiskt kan operationalisera det kommunala informationsansvaret beskrivs utförligt som case under området Utbildning i den här rapporten på sidan 16.

3. Tillvägagångssätt

Området ungas inträde på arbetsmarknaden och ungdomsarbetslöshet domineras idag av projekt. Det gör att verksamheten tenderar att präglas av kortsiktighet och tillfälligheter. Det försvårar, rent metodologiskt, utgallringen av så kallad best-practice. För att komma runt detta har ett antal nyckelpersoner¹² hos centrala aktörer intervjuats om exempel på projekt eller verksamheter där man framgångsrikt arbetat med ungas inträde på arbetsmarknaden. De ombads att inte begränsa sig, vare sig angående geografisk hemvist eller i fråga om vem som äger projekten. De fick också frågan kring vilka rapporter de tyckte var de bästa på området. De projekt som informanterna omnämnde sattes sedan samman till en bruttolista tillsammans med de projekt som tas upp i rapporterna. Därefter gick alla projekt systematiskt igenom utifrån följande frågeställningar:

- Vilka är de huvudsakliga problemen som projektet angriper?
- Vilka är de huvudsakliga metoderna för att detta?

När varje projekt scannats av genomfördes en analys av resultatet och ett antal tematiska grupperingar framträdde. Därefter sorterades varje projekt in i den kategori där tyngdpunkten fanns.

De tematiska områden som framkom i analysen var följande:

- matchning och vägledning
- utbildning
- praktik
- motivationshöjande insatser

Många av projekten arbetade med flera av områdena. I dessa fall kategoriserades så som det område där den huvudsakliga tyngdpunkten låg. Analysen av de områden som dominerar projektvärlden när det gäller ungdomars inträde på arbetsmarknaden ger en god bild av den allmänna problemformuleringen. Eftersom projekten ofta involverar både föreningar, kommuner och statliga aktörer kan det uppfattas som att man är relativt ense om var problemen och lösningarna ligger då det gäller ungdomars svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden.

När alla projekt var kategoriserade inventerades område för område. Bakomliggande frågeställningar var t.ex. vilka aspekter av området lyfts upp inom projekten och vad säger rapporterna om dem?

Från alla projekt inom respektive område valdes därefter ett specifikt projekt ut som en case study. Urvalet gjordes framför allt utifrån en kvalitativ bedömning,

¹² Se referenssammanställningen, sist i rapporten.

viss hänsyn har även tagits till att det bör vara beläget i stadsmiljö. Utgångspunkterna för de utvalda casen bör också spegla projekten i bruttolistan. Detta visas bland annat genom att två av casen behandlar det kommunala informationsansvaret medan de två andra har bredare utgångspunkter, vilket kan anses vara representativt.

Områdena behandlas mer utförligt i nästa kapitel med en beskrivning av områdets relevans för målgruppen. Därefter presenteras ett case som beskriver hur man praktiskt kan arbeta med området.

4. Områden

Av de projekt som intervjupersonerna nämner framträder ett tydligt mönster. Det är ofta likartade projektupplägg och liknande typer av problemformuleringar som återkommer. Projekten kombinerar i regel flera av de vanligast förekommande områdena. Nedan beskrivs de områden som de flesta projekt kretsar kring. Till varje område knyts sedan ett case.

4.1 Matchning och vägledning

Arbetsmarknaden har förändrats mycket de senaste årtiondena och ingenting tyder på att förändringstakten håller på att slå av. Detta skapar en rad nya möjligheter samtidigt som det blir svårt att förutse vilka val som får vilka konsekvenser. Samma tendenser gäller inom utbildningssektorn. Antalet utbildnings- och skolval du som varje individ kan göra har mångdubblats jämfört med för bara en generation sedan, både på grundskole-, gymnasial- och eftergymnasial nivå. Detta ställer krav på att skolan utvecklar elevernas förmåga att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Det behövs information om olika utbildningsvägar men inte enbart, att samarbeta med olika utbildningsanordnare och det lokala näringslivet ger ofta ett bättre resultat.¹³ Vägledning kan innebära ett enskilt samtal inför gymnasievalet, det kan också handla om all den verksamhet som skolan erbjuder som förberedelse för framtida val av utbildning, yrke, arbete och livsform.¹⁴

Ett felval kan få stora individuella och samhällsliga kostnader. Av de elever som började gymnasiet hösten 2006 hade 11 % bytt program två år senare. Andelarna som bytte från ett studieförberedande respektive ett yrkesförberedande program var ungefär lika stora. Däremot var det vanligare att eleverna bytte till ett yrkesinriktat program. Andelen elever som fick slutbetyg efter tre studieår var lägre bland dem som bytt program, 29 % respektive 85 % för de som inte bytt. Av dem som bytt både program och skola var andelen ännu lägre. Endast 17 % av dessa elever fick slutbetyg efter tre år.¹⁵ Det behöver inte vara något negativt i sig att byta utbildningsinriktning men att öka den grupp som väljer "rätt" från början skulle vara mycket kostnads-effektivt.

Långtidsutredningen från 2011 lyfter också upp behovet av en ökad studie- och yrkesvägledning, både inom skolan och för individer som avslutat den samma. Utredningen belyser också att det saknas forskning på exakt vilka effekter studie- och yrkesvägledningen har och att det därför inte går att säga huruvida det vore väl använda resurser. Det som kan konstateras är att det är önskvärt att minska gruppen som väljer "fel".¹⁶

¹³ "Allmänna råd för studie- och yrkesvägledning", Skolverket, 2009.

¹⁴ "Kvalitet i studie- och yrkesvägledning – hela skolans ansvar", Skolverket, 2008.

¹⁵ "Gymnasieelevers byten av program och skolor", Skolverket, 2011.

¹⁶ Långtidsutredningen, LU 11, 2011.

Enligt Skollagen ska alla elever i grundskolan och uppåt ha tillgång vägledning inför val av framtida utbildning och arbete.¹⁷ Skolinspektionen planerar en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen under 2012 för att se i vilken utsträckning eleverna får den vägledning de har rätt till.

För de som slutat gymnasieskolan men ändå är i behov av matchningsstöd är det inte lika självklart vart man ska vända sig. Arbetsförmedlingen och kommunen erbjuder ofta ett sådant stöd men det finns även andra samverkansorgan, t.ex. navigatorcenter.

 CASE: SPÅNGEN, SÖDERTÄLJE

Verksamhetsägare
Arbetsförmedlingen i Södertälje och Södertälje kommun.

Finansiering
ESF (5 miljoner) och Samordningsförbundet i Södertälje (3 miljoner).

Tid

Spången i Södertälje är ett av fem delprojekt i "Grenverket Södertörn" och arbetar med ungdomar i åldern 16–24 år som står långt ifrån utbildning och arbete. De behöver bryta livsstilmönster och har behov av omfattande stöd. Målsättningen är att 200 ungdomar ska ha passerat Spången under projekttiden. Av dessa ska 50 % ha gått vidare till antingen studier eller jobb och 75 % ska ha upplevt förbättrad hälsa och livskvalitet. Ännu har ingen utvärdering gjorts. Ungdomarna som kommer in i projektet stannar alltifrån två veckor till två år. Grundinställningen är att när ungdomen är redo, så slussas den vidare.

– Målet är ju egentligen att de ska bli självförsörjande individer, säger Sofie Jacobsson, projektledare för Spången. Sen lyckas vi inte alltid hela vägen, utan stödjer upp med anställningsstöd och så. Men så är också Spången till för dem som inte är mogna för arbetsförmedlingen.

Spången erbjuder förberedande kurser som motiverar till vidare studier, så kallade orienteringskurser, där den unge lär sig arbeta på exempelvis lager eller café. Man erbjuder även olika anställningsstöd, exempelvis lönebidrag eller offentligt skyddade anställningar och praktik. Genom dessa insatser försöker man möta ungdomens önskemål och behov. Men det kanske mest centrala är hur de arbetar med matchning – vilket genomsyrar hela Spångens verksamhet.

Projektet kommer att avslutas i juni 2012 för att senare implementeras i Arbetsförmedlingens ordinarie verksamhet.

¹⁷ Skollagen, 2 kapitlet, 29§.

– Vi ser ju gärna att sådana här satsningar inte görs i projektform, säger Sofie. Man känner att tiden springer iväg och att projektet snart är slut – vilket stressar. Det är generellt bättre att ha dem i den ordinarie verksamheten.

Kommunen planerar att ingå i verksamheten även efter implementeringen, men det är i dag oklart exakt hur. En idé är att låta socialtjänstförvaltningen vara den kommunala parten istället för arbetsmarknadsenheten. Det är med dem som Spången haft mest kontakt hittills, trots att det i grunden är ett arbetsmarknadsprojekt.

Betydelsen av lokaler

Spångens lokaler ligger för sig själva en bit utanför Arbetsförmedlingen. I lokalerna arbetar såväl personal från kommunen som arbetsförmedlare med de unga deltagarna. Ur både rent organisatoriska och psykologiska aspekter är det en framgångsfaktor att sitta för sig själva men ändå under samma tak.

– Genom att både kommunen och arbetsförmedlingen sitter tillsammans i gemensamma lokaler får vi ett bra gemensamt nätverk som kommer ungdomen till gagn: Vi kan kommunen och vi vet vilka arbetsgivare som finns, säger Sofie. Samtidigt känns det inte riktigt som en myndighet när man kommer till oss. Vi blir personer – inte myndighetsföreträdare. Det är viktigt. Många av våra ungdomar har dåliga erfarenheter av arbetsförmedlingen.

Även om Spången inte ser så myndighetstung ut på ytan, så finns det en gedigen myndighetssamverkan i den bakomliggande strukturen. Genom remisser från något av Spångens samverkansorgan¹⁸ får man kännedom om ungdomar som skulle kunna vara aktuella för projektet. Därefter inleds en beredningsprocess där en utredning om ungdomen görs, vilket resulterar i en myndighetsövergripande handlingsplan. I och med detta har frågor om ägandeskap – vem gör vad? – klargjorts. Ibland kan handlingsplanen landa i att den unge inte ska till Spången, även om det oftast är fallet.

De ungdomar som hamnar hos Spången har ofta en komplex problematik. Det kan t.ex. vara ”hemmasittare”, ha sociala och medicinska problem, en påbörjad kriminell bana och så vidare. De flesta har även en bristfällig utbildning.

För att fortsatt vara dedikerade åt målgruppen, även efter det att verksamheten implementeras in i Arbetsförmedlingens ordinarie verksamhet, är Spången måna om att man får fortsätta sitta i egna lokaler.

– Om vi ska in på Arbetsförmedlingen finns risk att vår tid ”äts upp” av vanliga ärenden, befarar Sofie. Dessa ungdomar kräver mycket tid!

¹⁸ Resurscentrum/Elevhälsan, Resursenheten, Försörjningsstöd, Mottagningen för Unga, Ungdom, Svenska Kyrkan med mera

Tid, och åter tid – ett krav för bra matchning.

Väl inne på Spången så tilldelas varje ungdom en handledare som följer individen så länge man är på Spången. Den viktigaste tillgången handledaren har är tid. Tid att sätta sig in i ungdomens situation för att på så vis hitta den lösning som passar den enskilde individen bäst. Tid att upprätta en handlingsplan med olika aktiviteter som den unge känner sig bekväm med, så som praktik, utbildning eller anställning med stöd. Det behövs tid att följa med på möten och för att regelbundet uppmuntra och följa upp. Idag finns det här utrymmet, men det finns en oro att detta kommer att prioriteras bort i den framtida integreringen i den reguljära verksamheten.

– För den unge kan det vara en jättestor process att komma på vad man vill göra, både på kort och lång sikt. Det handlar dessutom om att bygga upp förtroende och lära känna varandra, säger Sofie.

Den metod man arbetar efter inom Spången är ”Supported employment” – en metod för att på bästa sätt matcha ungdomarna mot insatser. Alla Spångens handläggare har fått utbildning i metoden. Genom utbildningen har man fått verktyg för att noggrant och effektivt kartlägga vilka hinder och möjligheter som finns för den enskilde ungdomen. Vad kan man och vad vill man?

De aktiviteter som ingår i handlingsplanen har oftast redan varit uppe på förslag under den tidigare beredningsprocessen, även om den unge alltid får komma med åsikter och input innan besluten blir slutgiltiga. Handlingsplanen kan sträcka sig från allt en vecka till två år framåt och ta upp stort som smått. Den unge kan behöva hjälp att ordna upp relationen med arbetsgivaren, att få sällskap till möten med socialtjänsten eller Försäkringskassan alternativt få stöttning under en praktikperiod. När den unge väl kommit igång går det i regel relativt fort. Vanligtvis är den första aktiviteten en praktikplats anpassad efter individens bakgrund som sedan övergår till anställning med lönebidrag. När väl anställningen är igång följer handledaren upp med handledning, både för ungdom och arbetsgivare.

– Det är inte så lätt alla gånger att vara arbetsgivare för den här typen av personer, säger Sofie. Arbetsgivare vill ofta väl men vet inte hur man gör. Därför erbjuder vi stöd åt båda parter.

En viktig del i processen är att ungdomen tidigt skriver på ett samtycke som godkänner att inblandade myndigheter tillåts samverka kring personen i fråga. Detta så att man genom samverkan snabbt kan säkerställa att ungdomen hamnar på rätt instans.

Hittills är man nöjd med resultatet på Spången. Drygt hälften av dem som är hamnar på Spången kommer ut i någon slags anställning.

– Även om anställningen är med stöd eller sträcker sig över en kort tidsperiod ser vi ändå det som en framgång. Man har fått erfarenhet, något att sätta på CV:t. Det är viktigt, säger Sofie.

4.2 Utbildning

Statistiken kring ungas etablering på arbetsmarknaden visar att utbildningsfrågorna är centrala. Den som inte har en färdig gymnasieutbildning har betydligt sämre möjlighet att få ett arbete. När ungdomsarbetslöshet och utbildning diskuteras är det främst gymnasieskolan som står i fokus. Av alla elever som påbörjar en gymnasieutbildning är det omkring 77 % som har ett slutbetyg efter 5 år. Det innebär att 23 %, eller omkring 29 000 elever, av de som påbörjade sina studier 2006 inte har ett slutbetyg.¹⁹ Många forskare och debattörer har på senare tid framhållit grundskolans betydelse.²⁰ När unga människor misslyckas i gymnasiet är det ofta för att de har otillräckliga kunskaper med sig från grundskolan. Glappet mellan den unges kunskaper och den förväntade nivån kan ha ökat under en lång tid vilket gör att resurser som sätts in under gymnasiet blir mindre effektiva. Idag lämnar var tionde elev grundskolan med ofullständiga betyg. Det finns åtskilligt skrivet om hur andelen som klarar grundskolan kan höjas. Till exempel har Umeå universitet genomfört ett stort forskningsprojekt under ledning av professor Olof Johansson. Tio forskare var knutna till projektet och frågeställningen handlade om vad som utmärker en framgångsrik skola.²¹ Sveriges Kommuner och Landsting har under lång tid studerat vad framgångsrika skolkommuner har gemensamt.²² Många av de båda studiernas slutsatser är gemensamma: behovet av ett starkt ledarskap samt ett individuellt anpassat och tidigt insatt stöd till de elever som behöver det. Om fler kan klara grundskolan kommer också fler att klara gymnasiet vilket, som tidigare konstaterats, har en hög korrelation med sannolikheten att få ett arbete.

Gymnasieskolan har just genomgått en stor reformperiod och är delvis fortfarande inne i den – den nya gymnasieskolan sjuöskattes hösten 2011. En av förändringarna som berör den här målgruppen är borttagandet av det individuella programmet. I stället har fem nya program införts.²³ En annan nyhet som berör målgruppen är de ökade behörighetskraven. Tidigare behövde en elev vara godkänd i matematik, svenska och engelska för att vara behörig till ett nationellt program. I och med den nya gymnasieskolan krävs det godkänt i åtta ämnen för att få börja på ett yrkesförberedande program och godkänt i tolv ämnen för att vara behörig till ett studieförberedande program. Vad detta kommer att innebära är i dagsläget för tidigt att säga. Skolverket kommer med första utvärderingen av det nya antagningssystemets konsekvenser i mars 2012.

¹⁹ Skolverkets officiella statistik. Gymnasieskolan – betyg och resultat. Tabell 8C Läsåret 2010/11 <http://www.skolverket.se/statistik-och-analys/2.1862/2.4391/2.4395>.

²⁰ T.ex. Jonas Olofsson, docent i ekonomisk historia vid Malmö högskola, i P1 morgon den 16 januari 2012.

²¹ "Struktur Kultur Ledarskap- Förutsättningar för framgångsrika skolor", Professor Olof Johansson m.fl. Umeå universitet, Statsvetenskapliga institutionen, 2009.

²² "Analys öppna jämförelser grundskola 2009: Konsten att nå resultat – Erfarenheter från framgångsrika skolkommuner", Sveriges Kommuner och Landsting, 2009.

²³ Individuellt alternativ, Preparandutbildning, Yrkesintroduktion, Språkintrödn och Programriktat individuellt val.

CASE: ARENAN, VÄSTERÅS²⁴

Verksamhetsägare
Västerås kommun.

Finansiering
Reguljär kommunal finansiering (pengar från grundskoleförvaltningen, gymnasieförvaltningen och arbetsmarknadsenheten).

Tid
Startade 2009 och ingår i den ordinarie verksamheten.

Arenan i Västerås syftar till att stärka övergången från grundskola till gymnasiet och från gymnasiet till arbetslivet. Verksamhetens målgrupp är ungdomar mellan 16–20 år som inte arbetar eller studerar. Arenan är Västerås verktyg för arbetet med det kommunala informationsansvaret. Målgruppen blir dock i realiteten större än 16–20 år eftersom arbetet också är preventivt.

Arenan informerar kommunens alla elever i årskurs nio om att de finns, vad de gör och att de kan vända sig till dem om de inte kommer in på gymnasiet, hoppar av eller har andra arbetsmarknadsfrågor.

– Om man är vuxen och arbetslös så vet alla att man kan vända sig till Arbetsförmedlingen. Vi vill ha samma position för unga, säger Angelica Emmoth, enhetschef på Arenan i Västerås.

Arenan har individuella samtal med de elever som inte bedöms klara gymnasiebehörigheten. Det rör sig om ungefär 300 elever. I dialog med eleven kommer man fram till vad eleven kan och vill. Arenan gör sedan en sammanställning av elevunderlaget och försöker matcha elevernas behov mot gymnasieskolorna. En del kan till exempel vara duktiga på musik, men har av olika skäl inte klarat grundskolan. Då gäller de för Arenan att hitta en skola som kan erbjuda eleverna en anpassad lösning inom gymnasiets struktur där de också kan få utlopp för sin kreativitet och använda den som ett verktyg i det fortsatta arbetet. Några elever har en så pass komplicerad situation att specialanpassade åtgärder krävs. Arenan har upparbetade och kontinuerliga kontakter med gymnasieskolorna, vilket underlättar dialogen och samarbetet.

Arbetsmetoden kräver stor flexibilitet

Västerås kommun har en databas för frånvarohantering som uppdateras veckovis. Där ser Arenan om en elev hoppat av gymnasieskolan. Ibland finns det redan en upparbetad kontakt med personen, om inte så skickas det ett brev till hemmet. Någon dag senare ringer Arenan hem för att se om den unge har fått brevet och om han eller

²⁴ Intervju med Angelica Emmoth, projektledare, Arenan, Västerås stad

hon vill komma på ett samtal. Om det inte går att nå den unge skickas fler brev och efter en tid åker någon från Arenan till hemmet för att se hur situationen ser ut samt om man kan ha ett samtal på plats.

– Det kan låta brutalt med hembesök men ibland är det enda sättet att få kontakt, berättar Angelica. De allra flesta får vi tag i på andra sätt. Jag skulle uppskatta att vi gör 10–15 hembesök per år.

För att nå så många som möjligt har Arenan arbetat mycket med att skapa olika vägar in till verksamheten. Genom att vara där ungdomarna är har de också lyckats med det. Genom besök och information finns Arenan i grund- och gymnasieskolorna samt på fritidsgårdar. De har en facebook sida och kontakt med fältassistenter. En annan metod de använt sig av är veckovisa drop-in-tider. Då kan de unga utan förbokad möte komma dit, ta en kopp kaffe och prata med någon i Arenans team. Ibland kommer de själva, ibland tillsammans med en lärare eller med kompisar.

– Drop-in-tiden är något som fungerat jättebra, säger Angelica. Vi funderar på att utveckla den verksamheten med att också ha kvällsöppet så att föräldrarna kan följa med. Det är viktigt att kopplingen till hemmet fungerar.

När den unge kommer till Arenan påbörjas en dialog om vad som har hänt, men framför allt om vad individen kan och vill. Samtalen mynnar ut i en slags kartläggning och är ofta coachande till sin karaktär. Arenan består av nio stycken anställda med olika kompetenser – allt från vägledare till beteendevetare. Allt eftersom målgruppen förändras, förändras också personalens sammansättning. Ett av de senaste kompetensförvärven är en folkhälsovetare.

En viktig princip är att alla lösningar skraddarsys för den enskilde individens behov. Om erbjudandet är att antingen gå en jobbsökarkurs eller att praktisera blir det lätt fyrkantigt och begränsat. Framgångsfaktorn ligger i att utgå ifrån den unga individen och vara beredd att bygga verksamheten utifrån de ungdomar som kommer dit.

– Vi förstår att när det kommer nya ungdomar är det en ny verksamhet. Det måste vi vara öppna för, säger Angelica.

En annan framgångsfaktor är att kommunen givit Arenan ett stort förtroende. Det krävs ett starkt mandat för att kunna vara så flexibel som målgruppen ofta behöver. Det blir lätt en krock mellan politiken och förvaltningens vilja att styra samt den diametralt annorlunda verklighet som Arenans ungdomar befinner sig i. Att bygga upp en långsiktig verksamhet som ges stort förtroende och mandat är ett sätt att överbygga dessa skillnader.

Samverkan med andra aktörer är A och O

Arenan samverkar med en stor rad aktörer i kommunen och runt om i Västerås. De är finansierade av grundskoleförvaltningen, gymnasieförvaltningen och arbetsmarknadsenheten. Inom Arenan ges även hjälp till alla nyanlända ungdomar mellan 16–20 år som vill läsa svenska och skaffa sig en plan för framtiden. Därför blir samarbetet med integrationsenheten mycket viktigt. Arenan samarbetar också med

landstingets barn- och ungdomsverksamheter, både när det gäller psykiatri och medicin. Även när det gäller de insatser som Arenan kan erbjuda är det viktigt att ha goda samarbetspartners. Arenan har, förutom Arbetsförmedlingens ordinarie utbud, även tillgång till den kommunala arbetsmarknadssatsningen med ett stort antal praktikplatser. Till det kommer kontakten med lokala föreningar och näringslivet.

– I och med att vi jobbar med ungdomarna på individnivå så får vi kopplingen till småföretagen som har ett stort socialt engagemang. Kommunen arbetar också aktivt genom att ha mycket kontakt med företagare, vara ute och hälsa på sant försök till att jobba upp kortare vägar för arbetsökande som står längre från arbetsmarknaden. Det är jätteviktigt för oss och för det vi gör.

Här bedöms också den största utvecklingspotentialen finnas. Genom att få till bättre samverkan, i synnerhet med landstinget, kan man komma längre. Det beskrivs som svårt att hitta rätt ingångar till landstinget. För unga som behöver stöd och utredning är det svårt att veta vart man ska vända sig, både när det gäller strategisk samverkan och faktiskt samarbete.

De som står längst ifrån

En del av de ungdomar som söker sig till Arenan kan skrivas in på ett individuellt utformat program eller gå direkt ut i praktik, en del behöver dock betydligt mer stöd. För dessa finns tjej- och killcentrum. Det är en strukturerad daglig verksamhet där fokus ligger på att göra saker tillsammans. Det kan handla om att äta frukost eller gå och träna ihop. Syftet är att skapa rutiner och att träna på att vara tillsammans med andra. För många är målet att de så småningom ska bli inskrivna på Arenan på ett individuellt program och få studiebidrag.

Arenans resultat

De som arbetar på Arenan bedömer att de verkligen når fram till målgruppen. Det har i synnerhet stärkts av att de är ute och träffar alla i årskurs nio – även de som är behöriga till gymnasiet och som kommer att komma in på sina program. Om deras studieväg inte blir som de har tänkt sig, vet de i alla fall om att Arenan finns. Genom att arbeta med Arenan individuellt hittar de också lusten igen, vilket är en förutsättning för att gå vidare med studier och arbete samtidigt som det är ett resultat i sig.

Av de ungdomar som Arenan har arbetat med har hittills 77 % gått vidare till arbete och studier. Av dessa gick över 40 % vidare till studier på gymnasial nivå. Ungefär 25 % har gått vidare till jobb vilket är att betrakta som en hög siffra med tanke på att det är ungdomar som saknar utbildning.

4.3 Praktik

Våren 2010 skickade Temagruppen för Unga i arbetslivet²⁵ ut en enkät till då pågående ESF-projekt där det efterfrågades vilka metoder som används för att få unga i arbete. Det visade sig att praktik är en av de metoder som flest projekt använder sig av. Rätt

²⁵ Se sidan 31 för en kort beskrivning av Temagruppen Unga i Arbetslivet

använt kan en praktik fungera som en språngbräda in på arbetsmarknaden. Det är då centralt att praktiken är meningsfull och innehåller moment av lärande. Detta är något som många kommuner som arbetar med ungas inträde på arbetsmarknaden vet – för att få arbetslivserfarenhet krävs praktikplatser av bra kvalitet.²⁶ Temagruppen har med enkäten som grund tagit fram ett antal faktorer som krävs för att ett projekt som använder sig av praktik som metod ska vara framgångsrikt.²⁷

– Tydlighet

Det måste vara tydligt för alla inblandade (den unga individen, arbetsgivaren och projektledaren) vad som förväntas av praktiken. Vad syftar den till, vad är målet, hur ska den gå till och hur kommer den att följas upp? Praktiken ska till exempel leda till att praktikanten har lärt sig något nytt och detta ska också dokumenteras. Praktikanten ska också få någon typ av referens som sedan underlättar etableringen på arbetsmarknaden. Vissa projekt har utvecklat egna valideringsverktyg för att säkerställa vad praktikanten lär sig och att denne får något med sig vid praktikperiodens slut. Det är också viktigt att arbetsgivaren formulerar varför hon eller han tar emot praktikanten. På det sättet framhålls ömsesidigheten i åtagandet.

– Tiden

Den här framgångsfaktorn lyfts av såväl projektledare, arbetsgivare som av de unga praktikanterna. Eftersom det är en extrasatsning finns det inom projekten ofta tid att ge den unge individen det stöd som just han eller hon behöver. Det har visat sig att det inte fungerar att bara skicka ut ungdomar på praktik. Många gånger behövs det förberedande samtal, mindre utbildningar och kontinuerlig uppföljning. Projekten arbetar också ofta med motivationshöjande samtal innan, under och efter praktiken. Hur lång tid det tar beror helt på vilken situation individen befinner sig i och vad denne har med sig i bagaget. Enligt rapporten från Temagruppen kan det i vissa fall ta flera år, i andra fall går det betydligt snabbare.

– Egenmakt

Det beskrivs som helt avgörande att arbetet utgår ifrån vad den unge praktikanten vill och kan. På så sätt kan de ha inflytande över och förståelse för syfte, mål och process. Upplevs inte praktiken som frivillig och om den inte utgår ifrån praktikantens lust riskerar man att vara tillbaka på ruta ett inom kort eller, vilket är värre, för att förtroendet för myndigheter och arbetslivet är skadat. Det är viktigt att sätta den unges utveckling och behov i centrum. Med det menas till exempel att insatser, tidsperspektiv och i vilken tidsföljd olika metoder används ska utgå ifrån individen. Praktiken är en del i att utveckla individens motivation och drivkraft för att en hållbar etablering på arbetsmarknaden ska bli möjlig. Med eget ansvar och vetskapen om att det är okey både att lyckas och att misslyckas växer tron på den egna förmågan.²⁸

– Förberedelser

Att man har förberett sig väl är naturligtvis alltid en framgångsfaktor, oavsett vad som ska göras. Det är dock extra viktigt när det gäller den här gruppen då relationen

²⁶ "Det kommunala uppföljningsansvaret – som kommunerna ser det", Sveriges Kommuner och Landsting, 2008.

²⁷ "I praktiken sänker vi trösklarna – en skrift om meningsfull praktik", 2011:3, Temagruppen Unga i arbetslivet 2011.

²⁸ "Röster om Unga jobb", Swedbank och Sparbanken om möjligheter, samhällsengagemang och framtidstro", 2011.

till myndigheter och samhället ofta är svag. Den unge praktikanten har inte råd att misslyckas igen. Framgångsrika praktikprojekt har en planlagd förberedelsefas vars längd beror på de individuella behoven. Ofta tas följande upp:

- Vad förväntas på en arbetsplats?
- Vett och etikett
- Rättigheter och skyldigheter på en arbetsplats
- Anställningsintervju
- Motivation
- Hjälp med rutiner (t.ex. mat och dygnsrytm)

En verksamhet som arbetar med alla de ovan nämnda framgångsfaktorerna är Andra chansen i Uppsala.

CASE: ANDRA CHANSEN, UPPSALA²⁹

Verksamhetsägare

Uppsala kommun.

Finansiering

ESF-medel och reguljär kommunal finansiering, vård&bildning.

Tid

Fas ett: 2009 till 2011. Projektetförlängning, fas två: 2011–2013.

Från och med 2013 planeras implementering i den ordinarie kommunala verksamheten.

Andra chansen är ett projekt inom Uppsala kommun som har samlat resurser för att bli bättre på att möta ungdomar i ålder 16–20 som varken studerar eller arbetar. Verksamheten är uppbyggt för att passa 70 ungdomar åt gången. Den absolut övervägande delen, 75 %, är avhoppare från gymnasiet samt 18 år eller äldre. Deltagarna är med en knapp majoritet tjejer.

– När vi öppnade trodde vi att vi skulle få en majoritet killar, men det blev istället fler tjejer – vilket förvånade oss. Men kanske är det så att skolorna är bättre på att ta hand om struliga killar än vad de är på att hantera struliga tjejer, säger Johan Furenborn, projektledare för Andra chansen.

Andra chansen har som metod att arbeta både med utbildning och jobbfrämjande åtgärder, då främst praktik – allt i en miljö med stort fokus på att stödja och uppmuntra individen. Kompetensen bland personalen är därför bred – där jobbar studie- och yrkesvägledare, arbetsmarknadscoacher, lärare, kurator, psykolog, en sjuksköterska och elevstödjare.

²⁹ Intervju med Johan Furenborn, projektledare för Andra Chansen, Uppsala.

Från 1 januari 2013 ska andra chansen implementeras i den ordinarie kommunala verksamheten, under utbildningsenheten. Detta för att säkra en regelbundenhet i arbetet med ungdomarna och för att kunna få behörighet att sätta betyg i de gymnasiekurser som drivs inom ramarna för Andra chansen.

Andra chansen har inget uppsatt mål för sin verksamhet, mer än att så många som möjligt ska ut i arbetslivet, ibland genom att ta vägen via studier. Fram till juni 2011 hade 55 % av projektdeltagarna, cirka 200, nått självförsörjning. Praktiken ses som en betydelsefull åtgärd i det arbetet.

Andra Chansen finansierar också en deltidstjänst som arbetar med att försöka förhindra avhopp från gymnasieskolan. Ofta kan relativt små insatser göra stor skillnad. För den som har en social fobi kan de göra stor skillnad att bli mött och att gemensamt gå till skolan på morgonen, för andra kan det räcka med ett väckande telefonsamtal på morgonen.

Uppenbara vinster med slopade stuprör

Upprinnelsen till Andra chansen var att två kommunala verksamheter – skolan och arbetsmarknadsenheten – insåg att de hade ett gemensamt uppdrag: att jobba med unga som varken studerar eller arbetar. När väl det uppmärksammades såg man tydliga vinster med att samarbeta.

– Vår stora räddning är skolkopplingen, berättar Johan. Varje ungdom har en skolpeng som vi får del av, vilket gör det enkelt att budgetera. Vet vi hur många ungdomar vi får, vet vi också hur mycket pengar vi har att röra oss med – vilket skapar en förutsägbarhet som jag tror många andra samverkansprojekt saknar.

En stor del av rekryteringen till Andra Chansen sköts genom CVL, Centrum för Vuxnas Lärande, som är den enhet som handhar informationsansvaret i kommunen. Man rekryterar även direkt från gymnasieskolan. Någon enstaka ungdom har anslutit sig till Andra Chansen på eget initiativ.

En styrka i projektet är att flera olika kommunala verksamheter representeras på hög nivå i dess styrgrupp, vilket ökar kännedomen om verksamheten inom kommunen. Andra chansen upplevs därmed inte som någon apart verksamhet som lever sitt eget liv vid sidan av andra verksamheter. För Uppsala kommun som har en uppdrag/utförarstruktur, finns exempelvis en tydlig vinst med att uppdragschefen sitter i styrgruppen för Andra Chansen.

Ett hantverksalternativ till den industriella skolan

Grunden för arbetet på Andra chansen är inställningen om att det här är ungdomar som kräver individuella lösningar och därmed en flexibel verksamhet.

– Vi är ett hantverksalternativ till den industriella skolan: där den vanliga skolan bygger på vad som funkar för 30 elever måste vi fråga: Vad behöver du? Praktik, skola eller en kombination? Vad har DU för drömmar? säger Johan. Det blir sedan utgångspunkten för vårt arbete.

De ungdomar som kommer till Andra chansen är i motsatts till vad man kan tro ofta högpressterande skolmässigt. Istället kan det vara en depression som ligger bakom de avbrutna studierna. Därför har undervisningsmomentet blivit större än vad man från början planerade. Kurser bedrivs främst i engelska, historia och svenska. Beroende på ungdomarnas intressen och behov kan det ibland även bli aktuellt med ämnen som musik och bild. Studierna på Andra Chansen grundar sig på ungdomens tidigare skolgång. Genom telefonsamtal med tidigare lärare inhämtas detaljerad kunskap om var eleven befinner sig. Ibland saknas det kanske bara någon inlämningsuppgift för att få betyg och ibland är luckorna större. Andra chansen kompletterar och motiverar utifrån det individuella utgångsläget.

Kombinerat med studierna har man praktik, där vissa har väldigt mycket praktik och lite studier eller vice versa – allt beroende på var ungdomen befinner sig i livet. Bredden i de åtgärder man erbjuder ungdomen är en styrka i projektet eftersom det alltid finns något att engagera ungdomen med. Detta oavsett om det bara handlar om en halvtimmes studier per dag eller några dagars praktik.

Flexibiliteten i Andra chansen är en framgångsfaktor eftersom man kan hjälpa ungdomar relativt snabbt.

– En vecka i en av de här ungdomarnas liv kan vara en evighet. Då funkar det inte att säga: ”sök Komvux i höst”. Då hinner ungdomen ledsna. Vi får igång dem inom några veckor, kommenterar Johan.

Kombinationen skola/arbetsmarknad är något man lyfter fram som organisatoriskt framgångsrikt. Skolkopplingen ger skolpeng och styrsel medan arbetsmarknadsprojekt ger frihet. En frihet som kan leda till handlingsförlamning om den får dominera i projekt, men som kan vara till nytta som komplement till skolsatsningar som i sig är ofta är omgärdade av regler.

Alla kan något – vinsterna med praktik

Det finns uppenbara vinster med att göra praktik. Individen får en ny bild av sig själv som är frikopplad från den tidigare – ofta misslyckade – skolgången. Individen får en förståelse för arbetsmarknaden, vilket ofta uppmuntrar till studier. Ändå är det initialt svårt att få ungdomarna på Andra Chansen att göra praktik. Vissa har misslyckade praktikperioder från grundskolan i bagaget. Bland flera är det djupt inpräntat att de borde ha en gymnasieexamen, vilket gör att de har svårt att se vinsterna med praktik. Men när de väl har kommit ut på praktik är detta ofta väldigt uppskattat. Ett sätt som gjort praktiken mindre laddad är att den döpts om till arbetsträning, vilket upplevs mindre prestationsinriktat. För vissa är det en utmaning i sig att komma upp på morgonen och att interagera med andra i grupp. Begreppet ”arbetsträna” indikerar i högre utsträckning än begreppet ”praktik” att det är primärt fokus på just sådana aspekter

Grundverktyget på Andra Chansen är samtalet med ungdomen. Ur en inledande intervju hämtas mycket information: Vad vill och kan man? Vad finns det för praktikmöjligheter? Därefter kommer en motiverande fas där all personal är inblandad. När sedan ungdomen gett sitt ja till en praktik kliver jobbcoacherna in med uppgiften att

tillsammans med den unga vaska fram hur och med vad individen vill praktisera. Vill man arbeta på helger eller på vardagar, i city eller i kranskommunen, under en längre period eller som ett kort komplement till tidskrävande studier? När väl jobbcoachen hittat en praktikplats som kan vara lämplig utifrån ungdomens önskemål gör man tillsammans ett så kallat studiebesök på praktikplatsen. Att kalla det studiebesök i stället för arbetsintervju är ett medvetet valt ord för att avdramatisera mötet. Under detta möte får båda parter känna efter om det är något som kan passa. Efter att ett beslut har tagits går det ganska fort: Andra chansen skriver ett avtal med arbetsplatsen och sedan smygstartas praktiken, för att sedan öka i omfattning. Johan poängte- rar det viktiga i att inte kräva att ungdomen praktiserar på heltid från början.

– Arbetsplatser är till sin struktur annorlunda än skolan, vilket kan vara väldigt utmanande för våra ungdomar till en början, säger Johan. Det finns så många oskrivna regler. Hur betar man sig i ett fikarum? Vem har den officiella makten och vem har den inofficiella? Vad är det som egentligen gäller? Allt detta kan vara otroligt energikrävande. Det måste man ha förståelse för.

Efter 3–4 veckor görs sedan en avstämning. Vill båda parter fortsätta hålls sedan regelbunden avstämning med personalen på Andra chansen till dess att praktikperioden är slut. Vissa ungdomar har praktik en längre sammanhållen tid, andra har några timmar i veckan. Johans bild är att arbetsplatserna ofta efterfrågar längre praktikperioder.

– Det dröjer inte länge förrän våra ungdomar börjar bidra på praktikplatsen och leverera faktiskt nytta. Vilket ibland sedan leder till jobb, berättar Johan.

Ibland hjälper personalen på Andra chansen med att gå till arbetsförmedlingen vilket förenklar den kontakten.

– Vi har ungdomar som hittar jobb, säger Johan. Men det är svårt för en del att hitta vägarna, att hitta sin plats på arbetsmarknaden.

Johan uppmuntrar fler att ta del av Andra chansens arbetssätt. En metodmanual tagits fram med avsikten att spridas vidare så att liknande verksamhet kan bedrivas på andra orter. Parallellt med detta arbete pågår också processen att inlemmas i den reguljära kommunala verksamheten, bland annat genom att en utvärderingsrapport skrivs.

4.4 Motivationshöjande insatser

Många av dem som intervjuats för den här rapporten beskriver ofta en komplex problematik. Det kan också vara svårt att reda ut vad som beror på vad. Detta förstärker ytterligare vikten av att ha ett flexibelt och individuellt förhållningssätt till den unge personen vid utformandet av insatser.

Flera av ungdomarna lider av dåligt självförtroende. Har de inte tidigare klarat av skolan tycker de möjligen inte att det finns någon anledning till ett nytt försök. Att försöka igen tar energi och har man misslyckats ett par gånger är man kanske inte

beredd att ta risken att göra det igen. Detta ställer stora krav på de insatser som ska stötta ungdomarna. Ofta krävs det också samverkan mellan flera myndigheter eller organisationer.

Ungdomarna talar ofta om att de upplever ett myndighetsförakt. De kan ha en lång historik hos olika myndigheter. Flera kommer från dysfunktionella familjer, de har ofta beskrivits som bråkiga och är av samhället och sin omgivning betraktade som misslyckade. Att resa sig från en sådan position fordrar en hel del av en ung människa utan uppenbara meriter. Därför krävs det mycket motivationsarbete och självstärkande aktiviteter för att dessa ungdomar ska närma sig arbete eller studier.³⁰

CASE: "UNGA IN", STOCKHOLM³¹

Verksamhetsägare

Arbetsförmedlingen, i nära samverkan med Stockholm Stad, Fryshuset och Friends.

Finansiering

ESF-projekt, just sökt och beviljats en andra period.

Tid

2009–2014. De första två åren i Stockholm och från och med 2012 även i Skellefteå, Gävle, Göteborg och Malmö.

"Unga in" drivs av Arbetsförmedlingen, Stockholm Stad, Fryshuset och Friends. Projektet syftar till att hitta hållbara metoder för att unga som varken studerar eller arbetar ska komma i egen försörjning. En av de stora utmaningarna med arbetet är att få kontakt med de unga som varken finns hos Arbetsförmedlingen eller hos kommunen. Det har varit ett av de viktigaste skälen för Arbetsförmedlingen att samverka med Fryshuset och Friends.

– Det är mycket lättare för en ung person att komma till Fryshuset än till en myndighet, säger Elna Olsson, projektledare för Unga in på Arbetsförmedlingen.

För att hitta målgruppen har Arbetsförmedlingen anställt unga förmedlare utifrån kriterierna att de själva ska vara unga, de ska veta var målgrupperna brukar befinna sig samt vilka svårigheter de kan ha. Förmedlarna arbetar på fältet och berättar vilket stöd Unga in kan ge. Målet är att få ungdomarna att överhuvudtaget komma till Fryshuset vilket kan vara ett stort steg för många. Om den unge inte vill eller kan ta steget ordnas ett möte någon annanstans. Det viktiga är att det etableras en kontakt,

³⁰ <http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.3e418bad12dec338405800014029/unga-in-resultat.pdf>.

³¹ Intervju med Elna Olsson, projektledare på Arbetsförmedlingen.

oavsett om det är på Fryshuset eller om det är på ett café. Andra vägar in i projektet kan vara genom en fältassistent eller via socialtjänsten. En styrka är det breda samarbetet kring Unga In – det finns många olika kanaler och träffytor gentemot målgruppen.

Projektet arbetar också för att öka kontaktytorna. Det görs bland annat genom affischer i affärer, på ungdomsmottagningar och via aktiv närvaro i sociala medier. Många kommer i kontakt med projektet via gymnasieslussen, Stockholms stads enhet för att hjälpa unga som inte hittat rätt när det gäller gymnasieskolan. Nu när projektet är mer etablerat kommer de allra flesta dit via egna kanaler, alternativt att de har hört om Unga in av en kompis och själva tagit kontakt.

När en ung person kommer in i projektet genomförs ett antal samtal som resulterar i en kartläggning av vad den unge kan och vill. Allt arbete utgår ifrån individens vilja och engagemang – det påtalas också med jämna mellanrum att det inte finns några tvång i verksamheten. På så vis förnyar den unge kontinuerligt sitt inre kontrakt med verksamheten och tar ett nytt aktivt beslut om sitt deltagande. I Unga in arbetar de tidigare nämnda förmedlarna, studievägledare, en socionom och en arbets-psykolog.

– Vi ser att det ofta blir svårare att gå ut i jobb om man har en instabil situation i övrigt t.ex. beträffande bostad, säger Elna. Därför jobbar vi med att titta på den unges hela situation för att sätta in rätt insatser för respektive individ i rätt tid.

Motivationshöjande insatser

När helheten är i fokus framträder ofta motivationshöjande insatser som centrala. Unga in erbjuder så kallade MI-samtal³². De arbetar även på flera andra sätt med att förstärka självkänslan och viljan till förändring hos den enskilde. Ofta kan det handla om att bekräfta individen där den för tillfället befinner sig, t.ex. genom att bara lyssna. Erfarenheten visar att det är lättare för målgruppen att sitta i Unga ins lounge och söka jobb än att göra det hemma eller på Arbetsförmedlingen. Det sociala sammanhanget, att ha en planering och någonstans att gå på dagarna är i sig motivationshöjande. För att ytterligare stärka nätverket erbjuder Unga in träffar både i grupp och individuellt, samt mentorer.

– Det de unga vill är att ha ett jobb! Vi måste visa dem att det är möjligt, oavsett vilket bagage de kommer hit med. Att det finns en väg ut ur deras situation, berättar Elna. De får träffa riktiga arbetsgivare och höra att andra gjort det före dem. Det finns inget så motivationshöjande som resultat!

När det gäller insatserna har samverkanskonstellationen varit mycket givande. Genom att teamet kan plocka ur föreningarnas, kommunens och Arbetsförmedlingens ordinarie verksamhet blir insatsportföljen också avsevärt större. På så vis blir det också lättare att vara flexibel och skraddarsy insatserna efter den enskildes behov.

³² MI (motivational Interviewing) är en terapiform som utgår ifrån viljan hos den enskilde att förändras och där samtalen i viss mån styrs av samtalsledaren som uppmuntrar till förändring.

Resultat av Unga in

Det övergripande projektmålet är att hitta konjunkturberoende metoder för att få 30 % av deltagarna i arbete och 50 % i studier. Ett annat mål är att 70 % av projektdeltagarna ska ha ökat sin självkänsla och uppleva sig närmare arbetsmarknaden än innan. Målen har satts av projektets styrgrupp som består av chefer inom de fyra samverkande organisationerna. Målen har justerats under arbetets gång.

Idag har 150 personer skrivits ut från projektet. Av dessa har 33 % gått ut i arbete och 19 % har vidare till studier. 75 % av dem som avslutat har en känd planering, dvs. att de arbetar, studerar, genomgår behandling eller befinner sig i andra åtgärder.

Syftet med projektet är, som tidigare nämnt, att hitta metoder och framgångsfaktorer kring hur unga som inte arbetar eller studerar kan komma vidare i livet. En framgångsfaktor är att individens vilja måste stå i centrum. Det innebär också att den unge själv bestämmer när han eller hon vill bli utskriven. En del som initialt stått långt från arbetsmarknaden kan vilja fortsätta ha kontakt med Unga In. Teamet är öppna för detta, men så småningom har man ett avslutande samtal där tiden hos Unga in summeras och där den unge också får ge feedback på verksamheten. Många lyfter då fram att bemötandet och känslan av att någon verkligen tagit sig tid för att förstå deras situation har varit avgörande för att de nu är redo att gå vidare.

En annan framgångsfaktor för Unga in är det tydliga mandat som projektets styrgrupp har. Det har inte varit ett projekt bland andra utan något som de involverade organisationerna verkligen satsat på. Unga in är initierat av Arbetsförmedlingens GD Angeles Bermudez-Svankvist och ägs av huvudkontoret. I projektets styrgrupp sitter chefer från alla de involverade organisationerna. Det har varit viktigt, så väl ur ett strategiskt perspektiv som ur ett lokalt och operativt. Hos Arbetsförmedlingen finns det en tydlig ambition att implementera verksamheten i hela organisationen. Under 2012 kommer nya projektgrenar att startas upp i Skellefteå, Gävle, Göteborg och Malmö samtidigt som verksamheten i Stockholm fortsätter. Huvudkontoret kommer hela tiden att finnas med och vara ett stöd för de olika delprojekten när det gäller erfarenhetsutbyte, administration samt strategisk kommunikation och påverkansarbete. Parallellt med att projektet får fler grenar pågår också implementering av slutsatserna i organisationen. På så vis kan alla förmedlingskontor skörda frukterna utan att ha en projektgren på sin ort. I arbetet med de lokala kontoren diskuteras också de socioekonomiska konsekvenserna – även om det kostar mer just nu är det långsiktigt lönsamt att få unga människor i arbete. Huvudkontoret har också kopplat en extern utvärderare till Unga in.

En tredje framgångsfaktor är den breda samverkan. Genom att myndighet, kommun och ideella föreningar går ihop blir de möjliga insatserna fler samt att det ger andra positiva effekter. Initialt lades mycket tid på frågor kring ansvarsfördelning. Det har skapat en tydlighet i projektet samt att det gjort andra delar av organisationerna mer ”samverkansmogna”. Det har även lett till en ökad förståelse för de parter som var och en av aktörerna, även utan projekt, måste förhålla sig till.

4. Ungas inträde på arbetsmarknaden – en framtidsfråga.

Ungas inträde på arbetsmarknaden och ungdomsarbetslöshet står högt på den politiska agendan. Det engagerar många olika aktörer varav några är beskrivna i casen.

Nedan följer en översiktlig genomgång av vad de största aktörerna har gjort på området men framför allt vad som är på gång under året. Nyckelpersoner hos aktörerna har intervjuats kring deras verksamhet på området och vad de har på gång under 2012. Arbetsförmedlingen tas inte upp som egen aktör här eftersom deras arbete är väl belyst i caset ”Unga in”.

5.1 EU 2020 sätter in ungas utbildning i ett tillväxksammanhang

Inom EU diskuteras just nu EU 2020 – en gemensam sysselsättningsstrategi som tar vid där Lissabonstrategin slutade. Kommissionens ordförande Barroso har vid upprepade tillfällen uttalat sig om vikten av att strategin implementeras för att EU ska kunna ta sig igenom den ekonomiska krisen.³³

Strategin fokuserar på tre mål:

- Smartare tillväxt, vilket framförallt innebär att utveckla en ekonomi baserad på kunskap och innovation.
- Hållbar tillväxt, som tar fasta på att främja en resurseffektivare, grönare och konkurrenskraftigare ekonomi.
- Tillväxt för alla, vilket innebär att stimulera en ekonomi med hög sysselsättning och ekonomisk, social och territoriell sammanhållning.

Dessa övergripande mål har sedan brutits ner på nationell nivå. För gruppen unga handlar det främst om att:

- Säkerställa effektiva investeringar i utbildningssystem på alla nivåer, från förskola till högre utbildning.
- Förbättra utbildningsresultaten inom varje skolform. Detta ska göras inom de nio nyckelkompetenser som EU tidigare fastslagit. Det syftar till att minska utbildningsavhopp.
- Öka utbildningssystemens öppenhet. Detta görs bland annat genom att bättre anpassa utbildningarna efter arbetsmarknadens behov.
- Förbättra ungas inträde på arbetsmarknaden genom att i utbildningen integrera t.ex. vägledning, rådgivning och praktik.

När det gäller unga finns det ett stort fokus på de som lämnar skolan i förtid (early school leavers) vilket i princip handlar om drop-outs. I 2020-strategin fastslås att

³³ T.ex. <http://tinyurl.com/75hnz95>

andelen som slutar skolan i förtid ska vara mindre än 10 % år 2020 jämfört med unionsgenomsnittet på 14,4% 2009. Strategin fastslår också att minst 40 % av den yngre generationen ska ha avslutad högre utbildning. Sverige har i sitt nationella program³⁴ antagit samma mål men sätter ribban på avslutad högre utbildning till 40–45%.

Kommissionen har också tillsatt en arbetsgrupp early school leavers som sitter på två år. Varje land har två representanter, en från regeringskansliet och en som representerar verksamheten på central nivå.³⁵ Gruppledammarna delger varandra de senaste från respektive medlemsland och utbyter goda exempel och metoder.

5.2 Jobbgaranti och sänkta avgifter – Regeringens insatser för unga på arbetsmarknaden

Regeringen har infört ett antal åtgärder som tar sikte på gruppen unga och som ska stärka deras position och inträde på arbetsmarknaden. Den kanske enskilt största satsningen är ”jobbgaranti för ungdomar”. Den infördes 1 december 2007 och riktar sig till ungdomar mellan 16 och 25 år som varit arbetslösa och inskrivna hos Arbetsförmedlingen under en period om sammanlagt tre till fyra månader. Konstruktionen bygger på att unga ofta har kortare anställningsperioder. Den enskilde ska inte halka ur garantin för att den tar en kortare anställning under perioden som denne meriterar sig för garantin.

Inom ”jobbgaranti för ungdomar” erbjuds i första hand ett intensifierat stöd med fördjupad kartläggning, studie- och yrkesvägledning samt jobbsökaraktiviteter med coachning inom ramen för Arbetsförmedlingen. Ungdomar kan också erbjudas insatser som arbetspraktik, arbetslivsinriktad rehabilitering och stöd för att starta företag.

1 februari 2012 trädde en förordningsändring i kraft som gör det möjligt för Arbetsförmedlingen att redan på ett tidigt stadium identifiera de ungdomar som bedöms riskera långvarig arbetslöshet, med hjälp av så kallad profilering. Detta ska möjliggöra tidigare och mer effektiva insatser för den enskilde. Det kan t.ex. handla om praktik för att stärka de många gånger studiesvaga ungdomars arbetsmarknadsanknytning genom referenser och arbetslivserfarenhet. Konsekvensen blir att individen inte behöver vänta de tre till fyra månader som det tar att kvalificera sig för ”jobbgarantin för ungdomar” utan kan i princip få stöd från dag ett.

För att öka ungas motivation för studier och tydliggöra vikten av utbildning på arbetsmarknaden är det också möjligt att delta i ”jobbgarantin för ungdomar” på halvtid och samtidigt studera inom den kommunala vuxenutbildningen eller sfi.

Regeringen införde 1 januari 2007 insatsen ”Nystartsjobb”. Det innebär att en arbetsgivare som anställer en ung person som varit arbetslös i minst sex månader inte behöver betala någon arbetsgivaravgift för denne, som längst i ett år.

³⁴ Sveriges nationella reformprogram 2011, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_sweden_sv.pdf.

³⁵ I Sveriges fall är det en representant från Utbildningsdepartementet och en person från Sveriges Kommuner och Landsting.

En generell satsning på gruppen unga har också genomförts då regeringen halverat de sociala avgifterna (arbetsgivaravgiften och egenavgiften) för personer under 26 år. Detta gäller alla ungdomar, såväl arbetslösa som andra.

Det är i nuläget inget ytterligare aviserat mer än att regeringskansliet hänvisar till arbetet med budgetpropositionen 2012.³⁶

5.3 Ungdomsstyrelsen stöttar kommunerna

Inför 2011 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag av regeringen att ta fram ett verktyg för uppföljning av de åtgärder som kommunerna genomför för att stödja ungdomar som varken arbetar eller studerar.³⁷ Tanken var att det skulle gå att jämföra olika typer av verksamheter men också deras uppföljning för att på så sätt se om insatserna resulterat i en anställning. Av olika skäl förändrades uppdraget under resans gång och Ungdomsstyrelsen utlyste i stället ett ekonomiskt stöd. Det kunde sökas av kommuner för att ta fram lokala verktyg och rutiner för kvalitetssäkring av deras arbete med det kommunala informationsansvaret. Dessvärre var det inte speciellt många kommuner som sökte och av de tiotal som skickade in ansökan kunde fyra projekt starta. Ungdomsstyrelsen analyserar nu resultaten av dessa projekt för att se vilka problem kommunerna brottas med i sin kvalitetssäkring och vad som skulle kunna göras på central nivå för att underlätta deras arbete. Ett problem som redan nu är tydligt är svårigheten att samköra register mellan olika myndigheter. Därför är det svårt att veta vart ungdomarna tar vägen efter avslutad insats. Ungdomsstyrelsen kommer att redovisa sin rapport den 31 mars 2012.

5.3.1 Temagruppen Unga i arbetslivet

Ungdomsstyrelsen är ansvarig myndighet för Temagruppen Unga i arbetslivet. Temagruppens uppgift är att ta till vara på de erfarenheter och den kunskap som finns inom projekt finansierade av Europeiska socialfonden och som har anknytning till ungas situation på arbetsmarknaden.

Under 2012 planerar Temagruppen att släppa ett antal rapporter:

- Rapport om implementeringen av samverkansprojekt som syftar till att få unga vuxna i utanförskap att bli självförsörjande. Studien görs av Christian Jensen och Björn Trägårdh, forskare på Handelshögskolan i Göteborg och släpps första veckan i mars 2012.
- Metastudie där temagruppen analyserar 25 projektutvärderingar för att få mer kunskap om vilka metoder som fungerar och vilka effekter de har. De släpps i mars 2012.
- Registerstudie om unga med funktionsnedsättning där en del särskilt kommer belysa unga som varken arbetar eller studerar. Rapporten görs tillsammans med Socialstyrelsen och kommer att publiceras innan sommaren.

³⁶ Intervju med Anna Malmström, Arbetsmarknadsdepartementet, Regeringskansliet.

³⁷ Ungdomsstyrelsens regleringsbrev 2011.

- Enkätstudie baserad på enkät till alla ungdomsprojekt med ESF-stöd. Den kommer att ge en systematiserad bild av hur projekten arbetar, vilken kompetens som ingår i projekten och vilka resultat de har gett. Något publiceringsdatum är ännu inte fastlagt.
- Rapport om unga som varken arbetar eller studerar som ska ge en fördjupad bild av de ungas bakgrundsfaktorer och framtidsutsikter. Den skrivs av forskare vid Stockholms Universitet. En första del kommer att presenteras innan sommaren och en slutrapport beräknas komma i november.
- Värld att nämna är också den regionala variant av rapporten Unga som varken arbetar eller studerar som Länsstyrelsen i Stockholm tar fram tillsammans med Stockholm stad. Den kommer att innehålla två delar, en statistikstudie utifrån regional statistik och en mer kvalitativ del utifrån hur Stockholms stad arbetar med gruppen. Rapporten väntas bli klar i april.³⁸

5.4 SKL satsar på "Unga till Arbete"

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har "Unga till Arbete" som en av sina prioriterade frågor under 2012. Målsättningen är att öka ungdomars etablering på arbetsmarknaden. SKL kommer att fokusera på styrning och ledning i kommunerna, målgruppen är med andra ord förtroendevalda och tjänstemän i ledande ställning. Fyra områden har identifierats som, ur ett kommunalt perspektiv, de mest relevanta. Under varje punkt ges ett kort referat av SKLs analys samt den planerade aktiviteten.

1. Koppling mellan skola och arbetsmarknad

Övergången mellan skola och arbetsmarknad fungerar inte tillräckligt väl. Det krävs en starkare anknytning mellan skolan och arbetslivet under studietiden bl.a. genom en stärkt studie- och yrkesvägledning. SKL kommer under året att ta fram ett metodstöd för att genom studie- och yrkesvägledningen förstärka kontaktytorna mellan utbildning och arbetsliv.

2. Tidiga insatser

Det är viktigt att arbeta främjande och förebyggande och att så tidigt som möjligt fånga upp barn som riskerar att inte klara av skolan. Arbetet med att öka skolnärvaron är viktigt eftersom sporadisk frånvaro riskerar att leda till långvarig frånvaro samt att eleven hoppar av skolan. För att möjliggöra jämförelser av elevers hälsa över landet ska SKL ta fram ett nationellt system för webbaserad inrapportering av antalet hälsosamtal och dess resultat.

3. Minskad andel utbildningsavbrott i gymnasieskolan

Unga som inte fullföljer en gymnasieutbildning får ofta svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Arbetsgivare ställer ofta krav på avslutade gymnasiestudier och möjligheterna att kompensera en bristfällig utbildning genom att bygga upp sin

³⁸ Intervju med Mattias Öhr, Länsstyrelsen i Stockholm.

kompetens på en arbetsplats har starkt begränsats. På lång sikt kan skolavbrottet påverka individens livstidsinkomst, välbefinnande och hälsa, det kan också få effekter på deras barns möjligheter. SKL kommer att leda fem regionförbund och kommunförbund³⁹ i ett samverkansprojekt för att minska utbildningsavbrotten i gymnasieskolan.

4. Kommunernas informationsansvar

Kommunerna är skyldiga att löpande hålla sig informerade om hur ungdomar som inte studerar på eller har fullföljt en gymnasieutbildning och som inte fyllt 20 år är sysselsatta. Syftet är att kunna erbjuda dem lämpliga individuella åtgärder. Hur man arbetar med informationsansvaret skiljer sig åt mellan olika kommuner. SKL kommer, som ett stöd, ta fram en guide med exempel på hur kommunerna kan genomföra informationsansvaret för unga i åldern 16–19 år som varken arbetar eller studerar.

5.5 Osäkra övergångar

Ett av de större forskningsprojekten som är på gång inom området är ett samarbete mellan universiteten i Uppsala, Malmö och Umeå och leds av Lisbeth Lundahl, professor i praktiskt pedagogiskt arbete. Projektet syftar till att undersöka hur ungas karriärer påverkas av olika utbildningsvägar i gymnasieskolan och om det finns lokala och regionala skillnader. Vidare kommer forskarteamet att studera vilka lokala och regionala strategier som kan användas för att främja ungas etablering på arbetsmarknaden samt hur framgångsrika olika strategier varit. Resultatet kommer att presenteras 2013.

³⁹ Kalmar/Södra Småland, Göteborgsregionen, Östsam, Jämtland, Västerbotten.

6. Analys

Det finns ett antal slutsatser som är värda att belysa och lyfta fram. När det gäller statistiska analyser av ungdomsarbetslöshet och ungdomars inträde på arbetsmarknaden finns det mycket gjort.⁴⁰ Därför kommer den här rapportens analysdel framför allt fokusera på de kvalitativa slutsatser som kan dras utifrån projektgenomgången och de intervjuer som genomförts.

– Samverkan är den viktigaste framgångsfaktorn

Genom alla projekt som ligger till grund för den här rapporten går det en röd tråd av samverkan. I de fyra case, som valts ut primärt av kvalitativa skäl, är samverkan en bärande faktor och samtliga projektledare nämner det som den viktigaste framgångsfaktorn. De vanligast förekommande aktörerna är de kommunala enheter som hanterar grundskola, gymnasium, arbetsmarknad och individ- och familjeomsorg, Arbetsförmedlingen och det lokala föreningslivet. Det lokala näringslivet och den kommunala enheten för kultur och fritid förekommer också.

Att samverka är svårt och det är av största vikt att det görs på ett systematiskt och strategiskt sätt. Viktiga frågeställningar är: vilka ska vi samverka med? Varför just detta? Vad vill vi få för mervärde av samverkan? Initialt måste det få ta tid att hitta gemensamma syften och plattformar för arbetet. Den tiden har man igen mångdubbelt längre fram i projektarbetet. Det saknas givna aktörer som tar ansvar för att skapa förutsättningar för en bra samverkan och som kan tydliggöra mervärdet av det.

Tanken om En-dörr-in har också fått visst genomslag. Det innebär att alla de myndigheter och kommunala förvaltningar som en ung person kan behöva ha kontakt med finns samlade på ett ställe. Det kan vara i samma hus, med gemensam reception, med gemensam hemsida eller alla tre. För en ung person som kanske redan står vid sidan av samhället kan det vara svårt att orientera sig bland alla aktörer och all byråkrati. En-dörr-in är ett sätt att underlätta för den enskilde men också för de involverade aktörerna som därigenom kan ha en smidigare kontakt, såväl formell som informell.

– Flexibilitet och individanpassning är framgångsfaktorer

De flesta i målgruppen har påbörjat med inte avslutat en gymnasieutbildning. De kanske också har varit inne i någon åtgärd inom kommunen eller hos Arbetsförmedlingen. Det fungerar sällan att erbjuda dem ytterligare ett förbestämt program. Det som däremot fungerar är att utifrån samtal och individuell kartläggning erbjuda dem något som är anpassat efter just dem. Så småningom kan de mycket väl gå in på t.ex. ett nationellt program men för det krävs stöd och förberedelser och dessa måste utgå ifrån individen. Man måste också vara beredd att förändra stödet under resans gång.

⁴⁰ Se t.ex. SCBs Arbetskraftsundersökningar (AKU), Svenskt Näringslivs Ekonomifakta.se eller Europabarometern.

– *Frivillighet ger förutsättningar för hållbarhet*

Många av projekten betonar att den enskildes frivillighet är en hörnsten för att komma vidare. Genom att med jämna mellanrum betona att individen är där för att den vill och att det inte finns några tvång förnyas det inre kontraktet till verksamheten och banden till verksamheten stärks. På så vis får den unge förutsättningar att stanna kvar och resultat kan nås.

– *Ett tydligt mandat gör arbetet effektivare*

De studerade projekten har alla styrgrupper på chefsnivå. Att projektet ges prioritet i den egna organisationen och att styrningen ligger på chefsnivå gör det möjligt att arbeta på ett effektivare sätt samt att hållbarheten i verksamheten förstärks.

– *En strategisk, långsiktig plan nyttomaximerar*

Oavsett om projektet ska implementeras i ordinarie verksamhet eller fortsätta som projekt är det viktigt med en plan för det fortsatta arbetet. Ett tydligt exempel på det är Arbetsförmedlingens Unga in där huvudkontoret äger projektet och där flera processer pågår samtidigt så som uppstartande av nya projektgrenar, utvärdering av projektet i Stockholm och implementering av slutsatserna på övriga kontor. För att få effektivitet i processerna är en strategisk planering med god framförhållning nödvändig.

– *Projektsjukan breder ut sig*

Ungas inträde på arbetsmarknaden är ett område som präglas av att antalet projekt är mycket stort. Det är symptomatiskt att de fyra projekt som belyses i casen har en tydlig plan för hur de ska implementeras i den ordinarie verksamheten och ett av dem (Arenan, Västerås) redan är en del av ordinarie verksamhet. Att hålla i arbetet över tid är en tydlig framgångsfaktor. Detta är extra viktigt när det gäller en så utsatt målgrupp som ungdomar som varken arbetar eller studerar. Många vittnar om att det är svårt att få kontakt med målgruppen och att det tar tid att etablera sig. När det är gjort sprids kännedomen om verksamheten från mun till mun. ”Det finns inget så motivationshöjande som resultat” sa Elna Olsson på Arbetsförmedlingen. Det är förstås olyckligt om målgruppen just börjat hitta till verksamheten och de första resultaten visat sig när det är dags att avveckla projektet.

– *Det är svårt att nå en målgrupp som står utanför*

Många intervjupersoner nämner svårigheten att nå ungdomarna och att få dem involverade och engagerade. Framgångsmetoden är att vara lyhörd, lyssna och utgå från individens behov. Bemötandefrågor är A och O, de unga måste bli bemötta med respekt och tagna på allvar. Det tar tid att skapa förtroende när grundförtroendet är lågt. I alla fyra casen lyfts även vikten av den fysiska placeringen och miljön. Det måste vara lätt att ta sig dit och lokalen måste vara inredd på ett inbjudande sätt: mer lounge och mindre myndighet.

– *Bristfälliga kopplingar till hälso-och sjukvården skapar ineffektivitet*

Många av intervjupersonerna upplever hälso- och sjukvårdssidan inom landstingen som frånvarande. Det är svårt att hitta rätt ingång till olika delar av landstingets. Till exempel nämns BUP och andra former av behandlings- och utredningsenheter. Projektledarna upplever sig frustrerade över att de unga de är i kontakt med inte kan

få hjälp fort nog och att det är svårt att guida dem rätt. Projektledarna upplever också att de är vattentäta skott mellan deras verksamheter och landstingen. De unga som genomgår behandling borde samtidigt kunna studera eller arbeta om det är möjligt. Hade de varit möjligt att kombinera de två verksamheterna hade många positiva synergieffekter kunnat uppnås och tiden till egen försörjning kortas. Båda dessa aspekter kräver en förstärkt samverkan mellan landstinget och i första hand kommunen.

– *En komplex problematik kräver komplexa lösningar*

I Temagruppen Unga i arbetslivets enkätundersökning framkommer att de unga projektdeltagarna ofta lider av en mer komplex problematik än vad de som startat projektet trott. Nya projekt/verksamheter bör därför riggas med detta i åtanke. Slutsatsen sätter också fingret på vikten av samverkan – det räcker inte att enbart arbeta med motivationshöjande insatser eller utbildning. Projektdeltagarna gynnas inte av ensidighet eller stuprör. Projektledningen bör också vara medveten om att det kan vara tufft för personalen som arbetar i projektet och stötta dem.

– *Lokalt engagemang leder till lokalt ansvar*

I många av projekten samverkar projektägaren med ideella föreningar och med det lokala näringslivet. De ideella föreningarna kan ofta stå för en miljö som de unga känner sig mer bekväma i jämfört med ett myndighetskontor. De ideella föreningarna har också ett engagemang som berikar projekten. Engagemang finns även hos det lokala näringslivet. Många vittnar om att det finns ett ansvarstagande och socialt patos hos företagen – man vill hjälpa traktens unga in i vuxenlivet. Här finns förstås också många företagskontakter som är värdefulla om projektet arbetar med praktikplatser, studiebesök eller liknande.

– *I det som kan se brokigt ut framträder tydliga mönster*

Vid första anblick kan projektfloran se ut som att 1000 blommor blommar. Går man systematiskt igenom projekten så framträder ett antal områden⁴¹ som vanligt förekommande och centrala. Det är intressant att projektområdena är så pass likartade eftersom det i sin tur innebär en form av koncensus kring var problemen och lösningarna finns.

6.1 Tendenser

Utöver de ovan nämnda slutsatserna kan också ett antal tendenser anas.

- Fler och fler aktörer intresserar sig för frågan. På bara några år har ungdomsarbetslösheten, som länge varit relativt hög i Sverige seglat upp som en av de mest angelägna frågorna. Fler aktörer, från lokala näringslivet till branschorganisationer och myndigheter ser att de har en roll att spela.
- Tydligare myndighetsansvar. I takt med att det blivit en mer uppmärksam fråga har också myndigheternas ansvar för gruppen unga tydliggjorts, detta gäller

⁴¹ De i rapporten använda kategorierna Utbildning, Matchning och vägledning, Praktik samt Motivationshöjande insatser.

särskilt för de som varken arbetar eller studerar. Exempel på det är att både Ungdomsstyrelsen och Arbetsförmedlingen har fått ett utökat uppdrag och Temagruppen för Unga i arbetslivet har bildats.

- Fler börjar också diskutera insatser i lägre åldrar. Tidigare låg fokus på gymnasieskolan eller åren därefter. Nu dras samtalet kring ungas utanförskap allt mer åt vad som händer under tiden i grundskolan. Det finns en känsla av att man kommer in för sent när den unge redan hoppat av gymnasiet. Ska unga människor få en bra start på sitt studie- och yrkesliv räcker det inte med en vägledande punktinsats i årskurs nio – istället måste frågorna vara närvarande under lång tid och ur flera olika perspektiv för att hinna mogna i individen.
- Det finns viss sjukdomsinsikt när det gäller ”projektsjukan”. Många projektägare planerar långsiktigt för hur erfarenheterna ska tas till vara och hur projektet, om det visar sig framgångsrikt, ska kunna implementeras i den ordinarie verksamheten.

6.2 Vilken roll kan den regionala nivån spela?

För att undersöka vilken roll den regionala nivån skulle kunna fylla har några av intervjupersonerna⁴² tillfrågats om detta. Det har funnits en stor samstämmighet kring vad de saknar och vilken roll den regionala nivån skulle kunna spela. Idag är många aktörer engagerade i frågan om ungdomars inträde på arbetsmarknaden. De flesta av dessa är lokala men på senare år har också de statliga myndigheterna fått tydligare och fler uppdrag. Strukturen kan därför beskrivas som timglasformad där den regionala nivån upplevs som saknad.

Regionen som samverkansmotor

Samverkan är en aspekt som lyfts fram av samtliga. Detta är gissningsvis för att det är så svårt att samverka på ett bra och effektivt sätt. Den regionala nivån kan ha ett helikopterperspektiv som den lokala nivån inte förmår. Samtidigt är den tillräckligt nära ”verkstaden” för att vara relevant som samverkansaktör för enskilda projekt eller kommuner. Genom att samla enskilda projekt, kommuner och/eller organisationer skulle den regionala nivån kunna driva på erfarenhetsutbyte och skapa gemensamma mötesplatser. Samverkansmotorn blir en katalysator i arbetet. Det är viktigt vem det är som kallar till möten och ”äger” samverkan. Om t.ex. kommunen eller en projektägare är motorn i kan det lätt uppfattas som att samverkan är mer på deras villkor. Därför är det bra med en aktör som uppfattas som mer neutral som samverkansägare.

Regionen som kunskapsspridare

Det finns kunskapsluckor att fylla. Det är svårt för varje kommun, projektägare och organisation att hålla sig uppdaterad om forskningsläget och vad andra aktörer gör. Det finns ofta inte tid hos de enskilda projekten att sätta sig in i den senaste litteraturen, likväl behövs den kunskapen så att arbetet kan vässas ännu mer. Även här ses det

⁴² Angelica Emmoth, Elna Olsson, Johan Furenborn, Sofie Jacobsson och Roy Melchert.

som en fördel att en övergripande aktör tar ansvar. Det kan handla om seminarier om aktuella rapporter och forskning eller en genomgång av best-practice i regionen. Ett annat förslag är att ha konferenser inför nya projektperioder – På dessa bör det diskuteras frågor såsom: vad bör man tänka på när vi söker pengar? Vilka bör samverka etc?

Regionen som dörröppnare

Projektledarna lyfter att de arbetar aktivt med det lokala näringslivet. Med de större arbetsgivarna i regionen kan det dock vara svårt för enskilda projekt att knyta kontakter. Här skulle en regional aktör kunna spela en roll genom att fungera som dörröppnare eller skapa mötesplatser. Det kan till exempel handla om praktikplatser, studiebesök eller mentorskap.

Regionen som inspiratör

Inför skrivandet av denna rapport har ett antal rapporter gått igenom och ett relativt stort antal personer har intervjuats. Det är intressant att notera att det ofta refereras till samma rapporter och samma projekt. Detta kan förstås bero på att de helt enkelt är de bästa. Men det kan också vara ett uttryck för en rundgång i sakfrågan, det skapas en slags ungdomsarbetslöshetskanon. Detta är i så fall inget unikt för just ungdomsarbetslöshet utan förekommer inom många mindre sakpolitiska fält. För att komma framåt i arbetet och utveckla nya idéer och metoder är det dock viktigt att det finns ett ständigt inflöde av nya röster och tankar. En regional aktör skulle med sin unika kombination av helikopterperspektiv och örat mot marken kunna möjliggöra för detta. Dels genom att vara en annan röst, dels genom att skapa utrymme och arenor för nya kompetenser och forskare.

Referenslista

- ”Möjligheternas generation? En rapport om ungdomsarbetslöshet”,
Sveriges Kommuner och Landsting, 2011
<http://tinyurl.com/7vtwpoe>
- Radioinslag med Jonas Olofsson:
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=4909861>
- ”I praktiken sänker vi trösklarna – en skrift om meningsfull praktik”,
Temagruppen Unga i arbetslivet 2011:3
<http://tinyurl.com/6ouepkb>
- ”Röster om Unga jobb”, Swedbank och Sparbanken om möjligheter,
sambandsengagemang och framtidstro”, 2011
<http://www.ungajobb.se/roster-om-unga-jobb/>
- ”Struktur Kultur Ledarskap – Förutsättningar för framgångsrika skolor”,
Professor Olof Johansson m.fl. Umeå universitet, Statsvetenskapliga
institutionen, 2009
<http://tinyurl.com/6wz4osz>
- ”Analys öppna jämförelser grundskola 2009: Konsten att nå resultat
– Erfarenheter från framgångsrika skolkommuner”, Sveriges Kommuner och
Landsting, 2009. <http://tinyurl.com/6elms07>
- Skolverkets officiella statistik,
www.skolverket.se/statistik
- Sveriges nationella reformprogram 2011,
<http://tinyurl.com/7lh43lp>
- ”Det kommunala uppföljningsansvaret – finns det?”, Skolverket, 2002
<http://tinyurl.com/7egoff7>
- ”Det kommunala uppföljningsansvaret - som kommunerna ser det”,
Sveriges Kommuner och Landsting, 2008
Finns endast som pdf
- ”Unga utanför”, SOU 2003:92
<http://tinyurl.com/7s7u6d7>
- ”Vad gör kommunerna för ungdomar som inte går i gymnasieskolan?”
Skolverket, Rapport 360, 2011
<http://tinyurl.com/7vxpwkf>

”Kvalitet i studie- och yrkesvägledning – hela skolans ansvar”, Skolverket, 2008
<http://tinyurl.com/87od5pa>

”Allmänna råd för studie- och yrkesvägledning”, Skolverket, 2009
<http://tinyurl.com/869l376>

Långtidsutredningen, LU 11, 2011.
<http://tinyurl.com/88cwss8>

Ungdomsstyrelsens regleringsbrev 2011
<http://tinyurl.com/76enagw>

”Gymnasieelevers byten av program och skolor”, Skolverket, 2011
<http://tinyurl.com/6t65u5b>

Skollagen (2010:800)
<http://tinyurl.com/87r9zup>

”Varför är den svenska ungdomsarbetslösheten så hög?”, Finanspolitiska rådet, 2009
<http://tinyurl.com/6nla9aj>

”Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985–2003”, IFAU, 2007
<http://tinyurl.com/7mrw6kg>

Intervjuer

Roy Melchert – projektledare för ”Unga i arbete”, Sveriges Kommuner och Landsting. 30 januari 2012

Lena Jutdal – utredare, Sveriges Kommuner och Landsting. 5 feb

Oscar Svensson – utredare, Temagruppen Unga i Arbetslivet, 24 feb

Magnus Björkström – utredare, Temagruppen Unga i arbetslivet. 31 januari 2012

Angelica Emmoth – projektledare, Arenan i Västerås, 16 februari, 2012

Elna Olsson – projektledare för Unga in, Arbetsförmedlingen, 16 februari

Anna Malmström – Arbetsmarknadsdepartementet, Regeringskansliet, 23 februari, 2012

Mattias Öhr – Länsstyrelsen i Stockholm, 27 februari, 2012

Johan Furenborn – projektledare, Andra chansen i Uppsala, 20 februari

Sofie Jacobsson – projektledare, Spången i Södertälje, 17 februari

Kortare intervjuer via telefon eller mejl – vecka 2, 9–13 januari 2012.

- *Karin Eriksson Beck* – Stabschef utveckling/utredning på Arbetsmarknadsförvaltningen Stockholms stad
- *Bosse Karlsson* – enhetschef arbetsmarknadsenheten, Stenungssund kommun (rekommenderad av Gustav Höjer – Göteborgsregionen)
- *Petra Jansson* – kontaktperson ungdomsfrågor, Arbetsförmedlingen
- *Elisabeth Nordström* – Senior handläggare (utbildning), Kommunförbundet Stockholms län
- *Carin Peters* – näringslivsutvecklare, Region Skåne
- *Susanne Zander* – utredare, Ungdomsstyrelsen
- *Åsa Karlsson* – Avdelningen för lärande och arbetsmarknad, SKL
- *Anette Berggren* – Verksamhetschef arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningen, Botkyrka kommun

